

4. Короленко // Литературная энциклопедия : в 11 т. / под ред. В. М. Фриче, А. В. Луначарского. – М. : Изд-во Коммунистической академии, Советская энциклопедия, Художественная литература. 1929–1939. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до дж.: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/2424/Короленко

5. Миронов Г. Короленко / Георгий Миронов. – М. : Издательство ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия», 1962. – 368 с. (Серия – «Жизнь замечательных людей»).

6. Негретов П. И. В. Г. Короленко. Летопись жизни и творчества. 1917–1921 / П. И. Негретов; под ред. А. В. Храбровицкого. – М. : Книга, 1990. – С. 5–201.

7. Ревегук В. В. Г. Короленко в Полтаві (1917–1921) : Монографія / В. Ревегук, Н. Кочерга. – Полтава : ПолНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2003. – 115 с.

8. *Ростов Н.* В. Г. Короленко / *Н. Ростов.* – М. : Художественная литература, 1965. – 111 с.

Демочко В.В.

(наук. кер. – доц. Блоха Я.С.)

*студент III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ГЕЛЬСІНСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ. ПРАВОЗАХИСНИЙ ЕТАП ІСНУВАННЯ УГГ В УКРАЇНІ (1976-1988 РР.)

Визнання та захист прав і свобод людини на сучасній міжнародній арені стали міцним двигуном прогресивного розвитку держав, що тягнуть до побудови правового суспільства. До таких держав належить й Україна. Злочини проти свободи, гідності, життя радянських громадян в роки сталінізму, обмеження елементарних прав демократії й невиконання в роки застою зобов'язань, взятих колишнім СРСР за міжнародними документами, ще й тепер виявляються в застарілості ряду законодавчих актів, відсутності демократичних традицій у правозахисних органів, низькій правовій культурі населення. Вивчення історії Гельсінського руху має виняткове наукове значення, оскільки може дати багатий допоміжний матеріал у справі розбудови демократичної правової системи в нашій державі, дозволить якнайповніше уявити маловідомі сторони суспільно-політичного життя України в другій половині ХХ ст., ввести в науковий обіг нові документальні матеріали та з'ясувати ряд важливих подій і фактів. Водночас критичний аналіз національно-політичних процесів, що відбувалися в

республіці в зазначений період, впливу Гельсінського руху на їхній розвиток сприятиме кращому розумінню ситуації, що склалася в Україні після проголошення її державної незалежності [1, с.1-2].

Аналіз передумов виникнення українського правозахисного руху приводить до висновку, що вони визначалися станом України як в межах радянської держави, так і були зумовлені розвитком міжнародної політичної думки у напрямку визнання та захисту прав людини. Суб'єктивним фактором виникнення Гельсінського руху слід вважати прийняття в 1975 р. Заключного Акта Гельсінської наради з питань безпеки та співробітництва в Європі, що стало поштовхом для активізації роботи в напрямку захисту основних прав та свобод людини в світі. Таким чином, інакомисляча інтелігенція в Радянському Союзі отримала можливість спиратися в своїх домаганнях на підтримку міжнародного правозахисного процесу. Об'єктивними передумовами виникнення українського правозахисного руху були тоталітарний характер радянської системи, стан України в складі СРСР, діяльність руху шістдесятників та попередніх рухів опору в республіці взагалі [1, с.20].

У порівнянні зі своїми найближчими попередниками – шістдесятниками, правозахисний рух виявився набагато згуртованішим завдяки існуванню такої організаційної структури, як Українська Гельсінська група. Діяльність УГГ – важливий етап у розвитку правозахисного руху 1976 – початку 90-х років в Україні, вона була своєрідним відбитком, продовженням усіх попередніх етапів розвитку українського руху опору. Своє головне завдання – поширення інформації щодо порушення прав людини в Україні – група виконала, однак, не змогла досягти якого-небудь помітного політичного впливу серед інтелігенції, бо Гельсінський рух перебував постійно у стані активного самозахисту (правозахисникам важко було зосередитися на формуванні конструктивних програм) та основним адресатом і об'єктом його дії була влада. Цілеспрямованість методології правозахисної діяльності, яка мусила бути не тільки оборонною, а й наступальною в політичному, практично-матеріальному й стратегічному розумінні, на думку одеської дослідниці І.Б. Кривдіної, могло б допомогти рухові досягти більш вагомих результатів [1, с.20-21].

У своїй діяльності український Гельсінський рух тісно співпрацював з російським та правозахисними рухами інших республік Радянського Союзу. У порівнянні з російським, національний фактор займав важливе місце в ідеологічних засадах правозахисного руху України, що єднало його з литовським, грузинським та іншими рухами союзних республік.

Взагалі, на правозахисному етапі свого існування український Гельсінський рух виступав як активна сила, опозиційна тоталітарному режиму в Радянському Союзі, що зазнавала жорстоких утисків з його боку. Саме репресивна політика влади заважала рухові розвиватися та розробляти широкі конструктивні програми, саме вона була одним з головних

підсумків діяльності правозахисників на теренах України в 1970 – 80-х роках. Завдяки активній діяльності учасників Гельсінського руху про стан справ з правами людини в Україні стало широко відомо в світі. І хоча багато правозахисних ініціатив не набули поширення через опір з боку владних структур, сам факт підняття зазначеної проблеми в ранг міжнародної, багатогранна діяльність у цьому напрямку дає змогу стверджувати, що українська інакомисляча інтелігенція перейшла в своєму опорі тоталітарній державі на якісно новий рівень. Подальша еволюція поглядів правозахисників підтвердилася виникненням політичного напрямку в Гельсінському русі [1, с.21].

Політичний характер українського Гельсінського руху витікав як із зовнішньо-, так і внутрішньо-політичної ситуації, нагальної потреби боротьби з тоталітарною системою, був обумовлений існуванням глибоких демократичних традицій в історії суспільно-політичної думки України другої половини ХХ ст. Відхід Радянського Союзу від політики конфронтації з Заходом, активний розвиток Європейського демократичного процесу, в якому проблема прав людини займала провідне місце, були суб'єктивними причинами переходу правозахисників до політичної діяльності. Причини виникнення політичного напрямку Гельсінського руху мали й об'єктивний характер, зумовлений кардинальними змінами в суспільно-політичному житті радянської держави наприкінці 1980-х років, загальним послабленням державної влади, розвитком національного вектора в СРСР (Кавказ, Прибалтика та інші регіони). Важливу роль відігравала й підтримка західними структурами на державному рівні політики реформ у Радянському Союзі в зазначений період. Існуюча на той час у країні ситуація вимагала від демократичних сил, у діяльності яких активну участь брали правозахисники, розв'язання багатьох суспільно-політичних питань, вирішити які було можливо лише за умов приходу до влади. Крім того, виникнення політичного напрямку в розвитку українського Гельсінського руху зумовлено й тим, що досягнення незалежності – споконвічний рух українства до пошуку та створення необхідних сприятливих умов для самовираження особи і нації [1, с.21-22].

Партії та організації демократичного напрямку, що постали на базі Гельсінського руху, несли в собі його основні ідеї, трансформуючи їх відповідно до вимог часу. Об'єднуючим фактором виступала ідея вільної правової української держави, антикомуністична ідеологія; існуючі програмові відмінності не заважали зазначеним організаціям та партіям виступати єдиним фронтом у боротьбі за владу.

Таким чином, діяльність політичної течії українського Гельсінського руху справила визначальний вплив на події кінця 1980 – початку 90-х років. По-перше, завдяки існуванню УГС як опозиційної організації, українська політична арена стала плюралістичною, це було її заслугою на даному етапі демократизації українського суспільства. Серед найвизначніших

досягнень слід назвати незалежність України. Правозахисники відіграли роль каталізаторів демократичних процесів даного періоду української історії, формуючи своєю радикальною позицією рішучість, впевненість і відданість ідеї демократичної, правової та самостійної України.

Література:

1. Кривдіна І. Б. Гельсінський рух і його вплив на національно-політичні процеси в Україні (1976- початок 90-х років): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. і. н: спец. 07.00.01 «Історія України! / Інна Борисівна Кривдіна; Одеський національний політехнічний ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2001. – 20 с.
2. Українська Гельсінська Група. 1978–1982: Документи і матеріали. / Упоряд., передм. Осипа Зінкевича. — Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1983. — 998 с.
3. Український правозахисний рух: Документи й матеріали київської Української Гельсінської Групи. / Передм. Андрія Зваруна, упоряд. Осип Зінкевич. — Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1978. — 480 с.

Глухота В.О.

(наук. кер. – доцент Блоха Я.Є.)

*студент III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ДИСИДЕНТСТВО ЯК ОСНОВА ВИНИКНЕННЯ ГЕЛЬСІНСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Термін «дисиденти» був занесений із Заходу і вживався для позначення інакодумців, які в тій чи іншій формі відкрито висловлювали погляди, що не збігалися з офіційною політикою. Дисидентський рух в Україні зародився у сер. 1950-х років як протест проти бездержавності, панування партійно-державної бюрократії, утисків національно-культурного життя, посилення русифікації [4, с. 217].

Загалом в українському дисидентському русі, можна виокремити чотири основні напрями: самостійницький, національно-культурницький, правозахисний, релігійний. Найрадикальнішим, а тому й найбільш переслідуваним, був самостійницький напрям. Його прихильники виступали за державну незалежність України, яку планували здобути мирними засобами. Яскравими представниками цього напрямку були правник Л. Лук'яненко, історик В. Мороз, журналіст В. Чорновіл, вчителька О. Мешко, мистецтвознавець В. Горинь, психолог М. Горинь, поет В. Стус та ін. [4, с. 225].

Окремий різновид дисидентського руху становив релігійний напрям, що обстоював права віруючих, легалізацію Української греко-католицької та Української автокефальної православної церков, протестантських віросповідань та течій, повернення відібраних державою храмів та відбудову